

European Electoral Studies

VOLUME: 3
ISSUE: 2

Evropské volby v Rumunsku a referendum o změně volebního systému (European elections in Romania and the referendum about the change of electoral system)

Markéta Smrčková (156259@mail.muni.cz)

Abstract:

The aim of this paper is analysis of the elections to the European Parliament in Romania held on 25. November of 2007. At the same date there was held also the referendum about the change of the electoral system. The study includes analysis of the political situation before the elections, constitutional aspects of the elections and referendum, exact results and the consequences for the political scene especially in situation of coming parliamentary elections.

Keywords:

Romania, elections to the European Parliament, referendum, electoral system, party system.

1. Úvod: politická situace roku 2007

Rumunská politická scéna prochází již téměř dva roky permanentní krizí. Vládní koalice přestala fungovat, opozice není jednotná a nedokáže spolupracovat. Stále razantnější spor dvou nejvýše postavených politiků, prezidenta a premiéra, navíc ovlivňuje celou politickou kulturu. Politická krize, jež předcházela volbám do EP, vyústila v odvolání prezidenta rumunským parlamentem na jaře 2007. Prezident Traian Băsescu následně vyhlásil referendum o platnosti svého odvolání, ve kterém se obyvatelé vyslovili pro jeho setrvání v úřadu (Výsledky referenda o odvolání prezidenta 2004).

Výsledek referenda situaci na politické scéně nikterak nezklidnil, naopak se tenze mezi Národně liberální stranou (PNL, Partidul National Liberal) premiéra Calina Papescu – Tariceanu a prezidentovou Demokratickou stranou (PD, Partidul Democrat) ještě vyostřily. Ač jsou obě strany součástí vládní koalice,¹ došlo mezi nimi k roztržce, která vyústila v nucený odchod ministrů nakloněných prezidentovi. Samotný návrh na odvolání prezidenta podala opoziční Sociálně demokratická strana (PSD, Partidul Social Democrat) bývalého prezidenta Iona Iliesca a tento návrh byl podpořen většinou politických stran.²

Následně po vyhlášení výsledků referenda PD opustila vládní koalici, jež nadále v parlamentu disponovala pouze 20% menšinou, což byl jeden z hlavních důvodů debaty o změně volebního systému. Navíc již před referendem byly odloženy i volby do Evropského parlamentu na podzim 2007, ke kterým bylo přiřazeno právě referendum o reformě volebního systému. Cílem této práce je stručně popsat a analyzovat evropské volby a referendum, příčiny jejich neúspěchu a též důsledky pro politickou scénu.

¹ Ve volbách 2004 kandidovaly jako aliance Demokracie a spravedlnost (DA, Dreptate Si Adevăr) a jako vítězové sestavily vládu společně s Maďarským demokratickým svazem v Rumunsku (UDMR, Uniunea Democratica Maghiara din Romania).

² Společně s PSD hlasovaly pro odvolání prezidenta Strana za Velké Rumunsko (PRM, Partidul Romania Mare), Tariceanova PNL, Konzervativní strana (PC, Partidul Conservator) a UDMR.

2. Formální aspekty voleb do EP a referenda o změně volebního systému

Volby do Evropského parlamentu podle přístupových podmínek Rumunska měly proběhnout do konce roku 2007. Zákon o volbách do EP zaručuje rovné, všeobecné právo všem voličům, kteří překročili hranici pro aktivní volební právo ve výši 18 let a pasivní volební právo má každý občan starší 23 let. Zákon zavádí proporční volební systém, jako ve všech zemích EU, s pětiprocentní klauzulí pro získání mandátu pro jednotlivé strany. Pro rozdělení mandátů se používá d'Hondtův dělitel³ (Lege privind organizarea si desfasurarea aregolirol pentru Parlamentul European, odst. 20–21). Kandidatura je umožněna i nezávislým poslancům, pro které neplatí stanovená klauzule, ale tzv. přirozený práh. Mandát poslanců EP je pětiletý s výjimkou prvního zkráceného období. Poslanecký mandát vzešlý z prvních voleb potrvá jen do roku 2009, na který EU naplánovala volby další. Země je rozdělena na 42 volebních obvodů, resp. 41 plus hlavní město Bukurešť (Lege privind organizarea si desfasurarea aregolirol pentru Parlamentul European).

Referendum v otázce národního zájmu má právo podle Ústavy vyhlásit prezident po konzultaci s Parlamentem. Nutnou podmínkou pro jeho platnost je účast alespoň 50 % a jednoho voliče ze všech registrovaných voličů. V případě nižší volební účasti se stává referendum neplatným (Constitution of Romania). V referendu o změně volebního systému 25. listopadu 2007 odpovídali občané na otázku „Souhlasíte, aby v příštích volbách do rumunského Parlamentu byli všichni poslanci a senátoři voleni v jednomandátových obvodech většinovým systémem ve dvou kolech?“⁴ (Reprezentatilor Romaniei in Parlamentul European i Referendumul national privind introducerea votului uninominal, 21. 11. 2007, New York Magazin)

Listinný poměrný volební systém, který byl tématem referenda, rozděluje mandáty podle Hareovy kvóty⁵ v prvním skrutiniu a v druhém skrutiniu zbytkové mandáty podle d'Hondtova dělitele. Klauzule se nachází ve výši 5 % pro strany, 8 % pro dvoučlenné

³ Systém volebního dělitele je založen na dělení volebního zisku každého politického subjektu řadou čísel, přičemž mandát je přidělen vždy straně vykazující nejvyšší aktuální průměr na mandát. D'Hondtův dělitel dělí řadou přirozených celých čísel počínaje číslem jedna (1, 2, 3, 4...). (Čaloud, Havlík, Šedo 2004: 124)

⁴ Originální znění: „Sunteți de acord ca, începând cu primele alegeri care vor fi organizate pentru Parlamentul României, toți deputații și senatorii să fie aleși în circumscripții uninominale, pe baza unui scrutin majoritar în două tururi?“

⁵ Kvótní systém zjišťuje minimální počet hlasů, které potřebuje získat politický subjekt k tomu, aby obdržel jeden mandát. Hareova kvóta se vypočítá, když se celkový počet odevzdaných hlasů vydělí počtem přidělovaných mandátů. Výsledkem výpočtu (kvótou) se následně vydělí počet hlasů, který politický subjekt obdržel. Politický subjekt následně obdrží tolik křesel, kolikrát je kvóta obsažena v počtu hlasů, které získal. (Čaloud, Havlík, Šedo 2004: 121)

koalice a za každou další stranu v koalici se klauzule zvyšuje o 1 % až k maximální výši 10 %. Země je rozdělena na 42 volebních obvodů. Systém zvýhodňuje strany národnostních menšin, které by jinak neměly naději na získání mandátu. V současnosti je počet mandátů poskytnutých menšinám ve výši 18 křesel (Law on the Elections for the Chamber of Deputies and the Senate).

Referendum mělo rozhodnout, zda se tento systém změní a přejde na většinový dvoukolový systém, podobný systému, který je používán ve Francii. Ač většinový systém, měl zachovávat mandáty pro národnostní menšiny (Sistemele Fata-n Fata).

3. Praktický průběh a volební výsledky

3.1. Referendum

Politická scéna byla během celého roku 2007 velmi roztržena a značně nestabilní. Společně s tématem evropských voleb se objevila i otázka změny volebního systému. Prezident Băsescu svůj návrh a vyhlášení celonárodního referenda o této otázce okomentoval s tím, že tak roztržený parlament, v němž vláda má jen pětinové zastoupení, nemá dostatečnou legitimitu ke schválení volební reformy (Romania Leaders Push for Electoral Reform, 24. 10. 2007, BIRN). Spor Băsescu – Tariceanu se objevil i v této rovině, kdy premiér velmi oponoval návrhu na zavedení většinového volebního systému. Naopak sám podal návrh na zavedení odlišného způsobu volby poslanců a senátorů, který by se podobal německému personalizovanému listinnému systému. Každý volič by disponoval dvěma hlasy, z nichž jeden by odevzdával jednotlivým kandidátům, druhý politickým uskupením (Chiriac 2007).

Referendum o změně volebního systému, kdy se 81,36 % voličů vyslovilo pro reformu, je však z důvodů nesplnění požadavku na vyšší volební účasti neplatné. Rekordně nízká účast, pouhých 26,52 % obyvatel, je nejmenší ze všech voleb od roku 1989 (Výsledky referenda o změně volebního systému 2007, tabulka č. 1).

Tabulka č. 1. Výsledky referenda o změně volebního systému podle obvodů, 25. 11.

2007

Název volebního obvodu	Volební účast v %	Odevzdané hlasy	Hlasy „ano“ v %	Název volebního obvodu	Volební účast v %	Odevzdané hlasy	Hlasy „ano“ v %
Alba	28,61	78375	84,85	Hunedoara	27,58	94615	83,3
Arad	24,45	82475	85,14	Ialomița	24,23	47466	79,98
Argeș	23,56	104284	81,09	Iași	28,78	155006	80,36
Bacău	28,26	135615	80,31	Ilfov	22,75	47998	83,18
Bihor	29,03	116749	79,66	Maramureș	24,08	85820	83,45
Bistrița-Năsăud	28,73	62086	83,58	Mehedinți	28,48	56167	79,28
Botoșani	29,81	84802	76,89	Mureș	26,7	96272	74,12
Brașov	26,42	115583	84,92	Neamț	30,21	117409	81,52
Brăila	25,65	66206	81,45	Olt	29,42	90904	77,93
Buzău	27,9	94020	81,51	Prahova	23,6	136598	83,98
Caraș-Severin	28,26	69000	85,22	Satu Mare	24,46	58674	75,05
Călărași	24,66	52895	80,27	Sălaj	28,72	45440	77,87
Cluj	25,87	126135	82,17	Sibiu	26,71	86717	87,32
Constanta	27,87	147324	84,42	Suceava	29,53	138167	82,8
Covasna	32,89	42646	69,92	Teleorman	30,45	81443	74,78
Dâmbovița	27,77	98898	81,62	Timiș	22,12	113373	86,19
Dolj	26,23	122594	78,15	Tulcea	26,15	46004	84,05
Galati	27,74	118774	81,58	Vaslui	30,16	86700	77,67
Giurgiu	26,4	48214	78,2	Vâlcea	28,17	76972	79,53
Gorj	25,89	65329	82,69	Vrancea	31,58	79145	78,57
Harghita	28,63	55139	70,93	București	20,68	319179	87,32
Celkem - účast					26,52		
Celkem - ano						3947212	81,36

 Zdroj: http://www.becreferendum2007vu.ro/documente/rvu_judete.txt

Důvodů pro nízkou účast může být hned několik. Otázka změny volebního systému není pro obyvatele životně důležitá a během volební kampaně pro volby do EP na vysvětlování významu změny a podstaty nového systému zůstalo jen málo prostoru (viz kap. 1.2). Zároveň byl podán i druhý návrh na změnu volebního systému, což mohlo též ovlivnit rozhodnutí účastnit se voleb a referenda. Ani naplánované spojení referenda s volbami do EP nepřineslo zvýšení participace obyvatel na referendu, neboť evropské volby v Rumunsku splňují podmínky pro označení jako voleb druhého řádu, jejichž jedním

ze základních předpokladů je právě nízká účast.⁶ Pouze 29,46 % obyvatel volilo do EP, což je jen o necelé 3 % více než se vyslovilo v samotném referendu (viz tabulky č. 1 a 2).

Poté, co bylo referendum vyhlášeno za neplatné, navrhla i PSD vlastní reformu, která byla 4. 3. 2008 schválena většinou 231 poslanců (Grigoras 2008). Schválený volební systém je založen na jednokolovém hlasování pro konkrétní kandidáty ve 42 distriktech rozdělených na jednomandátové volební obvody. V každém volebním obvodu má strana právo nominovat pouze jednoho kandidáta. Kandidát, který získá více než 50 % hlasů, se stává členem parlamentu. Navíc platí klauzule pro strany na celonárodní úrovni ve výši 5 %.⁷ Pokud nejsou rozděleny všechny mandáty, seřadí se sestupně všichni kandidáti na úrovni obvodu a mandáty jsou udělovány těm s největšími zisky s podmínkou získání počtu hlasů alespoň ve výši klauzule. A pokud stále zůstaly neobsazené mandáty, opakuje se postup prostřednictvím seřazení kandidátů, tentokrát na úrovni celonárodní. Snížen byl počet poslanců celkově o jednu pětinu na 290 a senátorů na 124. (Hanley 2008, Grigoras 2008, Nitoi 2007)

Teritoriální rozložení podpory v referendu pro prezidentův návrh nebylo nijak překvapivé. Největší procenta hlasů získal v krajích Bukurešť, Timis, Sibiu, Arad a Caras – Severin. V těchto krajích má prezident stabilně vysokou podporu, což dokazují výsledky referenda o jeho odvolání na jaře 2007 a teritoriální rozložení podpory v prezidentských volbách 2004. Naopak v krajích Teleorman a Covasna získává stabilně nižší podporu a i v případě referenda zde byla podpora jeho návrhu značně nižší (Výsledky referenda o změně volebního systému, Výsledky referenda o odvolání prezidenta 2007, Výsledky prezidentských voleb 2004).

⁶ Teorie voleb druhého řádu přepokládá, že pro voliče je klíčová národní politika, v jejíž intencích se konají volby prvního řádu (parlamentní volby). Ostatní druhy voleb (lokální, krajské, evropské) jsou volbami druhořadými. Základním rozdílem je skutečnost, že v druhořadých volbách se hraje o méně než ve volbách prvního řádu, protože v „sázce“ je méně. Účast ve volbách do EP je nižší než v národních parlamentních volbách. Politické strany, které jsou v době konání evropských voleb součástí vládní koalice, utrpí ve volbách do EP ztráty. Velké politické strany si ve volbách do EP pohorší, zatímco malé politické strany získají. Malý zájem médií a nízká mobilizační schopnost lídrů (politikové druhého řádu), nezájem voličů o evropskou tematiku, volby jsou referendem o vládě. Blíže viz Marsh, M., 1998: Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections. *British Journal of Political Science*, Vol. 28, No. 4 (Oct., 1998), s. 591–607. (on-line text: http://www.tcd.ie/Political_Science/elections/Marsh_SOE.pdf)

⁷ Strany, které nepřekročí tuto klauzuli, mají alternativní možnost, jak dosáhnout na přerozdělování mandátů, a to prostřednictvím získání alespoň 6 mandátů v Poslanecké sněmovně a 3 mandátů v Senátu.

3.2. Volby do Evropského parlamentu

Samotné volby do Evropského parlamentu byly naplánovány na polovinu května 2007. Avšak kvůli politické krizi byly tyto volby přesunuty na druhou polovinu roku 2007. Premiér Tariceanu tak rozhodl z důvodů nestability vnitřní politiky, jež by mohla mít negativní dopad na volební kampaň i volební výsledky (Dix 2007a: 2). Toto rozhodnutí podpořily UDMR, PRM, PSD i PC a jediným aktérem, který nesouhlasil, byla prezidentova PD. Demokratická strana zůstala na politické scéně osamocena a její negociační potenciál pro volby a povolební jednání byl značně omezen. Po několika měsících dohadování a obviňování se navzájem a neustálých změnách stranických taktik bylo datum stanoveno na 25. listopadu 2007 (Dumitrescu 2007).

Přestože rumunští obyvatelé obecně podporují EU (Výzkum Eurobarometr – European social reality, listopad–prosinec 2006), nebyli ve volbách zainteresováni na čistě evropské otázky. Volební kampaň se tak zaměřila na životní úroveň obyvatel a fakt, že se mohou svobodně pohybovat po EU (Chiriac 2007). Téma Evropské unie se ve volební kampani objevovalo velmi zřídka. Největší pozornosti se dostalo tématům korupce, sociálních jistot, oblasti zdravotnictví apod. (Dix 2007b: 3). Pro politické aktéry znamenaly volby též jakýsi průzkum veřejného mínění, který měl ukázat rozložení politické síly jednotlivých subjektů.

Volby do Evropského parlamentu s přehledem vyhrála Demokratická strana se ziskem 28,81 % hlasů, následovaná PSD s 23,11 %. Až na třetím místě se 13 % skončila premiérova PNL, od které se v lednu 2007 odštěpila Liberálně demokratická strana (PLD, Partidul Liberal Democrat), jež získala přes 7 % hlasů (Výsledky voleb do Evropského parlamentu 2007). Velmi nízký zisk PNL oproti očekávání byl částečně způsoben i sporem premiér vs. prezident, neboť popularita Băsesca se držela stále kolem 60 % obyvatel (Public Opinion Barometr).

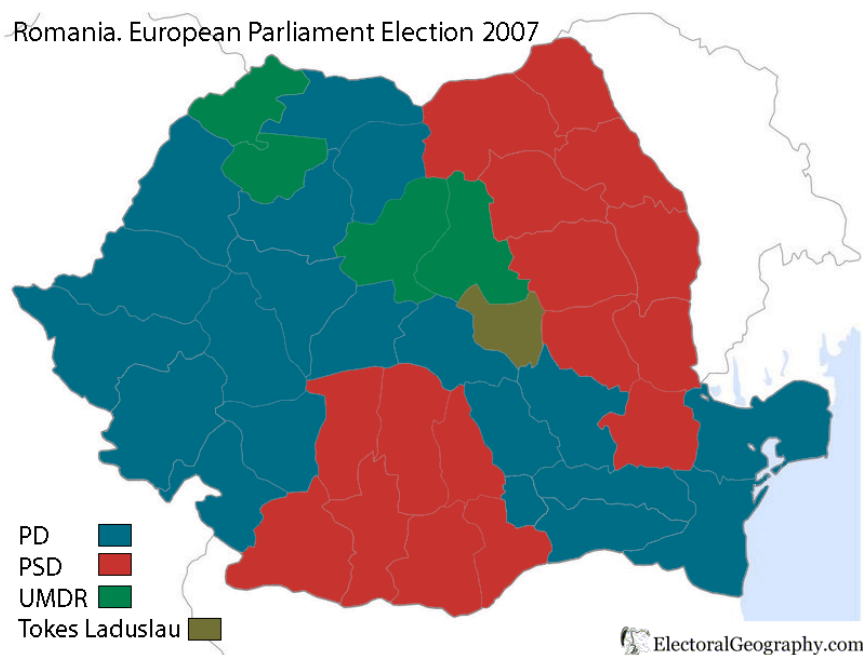
Tabulka č. 2. Kompletní výsledky voleb do Evropského parlamentu, 25. 11. 2007

Kandidující subjekt	Odevzdané hlasy	Hlasy v %	Mandáty
PD - Demokratická strana	1476105	28,81	13
PSD - Sociálně demokratická strana	1184018	23,11	10
PNL - Národně liberální strana	688859	13,44	6
PLD - Liberálně demokratická strana	398901	7,78	3
UDMR - Maďarský demokratický svaz Rumunska	282929	5,52	2
PNG - Strana nové generace - Křesťanská demokracie	248863	4,85	0
PRM - Strana velkého Rumunska	212596	4,15	0
László Tóké (independent)	176533	3,44	1
PC - Konzervativní strana	150385	2,93	0
PIN - Strana národní iniciativy	124826	2,43	0
PTN-CD - Národní rolnická strana - Křesťanští demokraté	71,001	1,38	0
Strana Romů pro Evropu	58,903	1,14	0
PSA- Strana socialistické aliance	28,484	0,55	0
PG - Strana zelených	19,82	0,38	0
Celkem mandátů			35
Celkem účast	5,370,171	29,46	

Zdroj: (<http://www.bec2007pe.ro/legislatie.html>)

Teritoriální rozložení sil při volbách do Evropského parlamentu je zachyceno na mapce č. 1. I tyto výsledky potvrzují, kde má prezident, a tím i jeho strana PD, nejvyšší podporu, a to na severozápadě a v krajích středního Rumunska Timis, Sibiu a Caras – Severin, kde dokonce získala PD 47, 35% hlasů. Naopak na severovýchodě a v jižních krajích Arges, Olt, Teleorman, Vaslui s převahou zvítězila PSD. Kraj Covasna připadl jedinému nezávislému kandidátovi, který se účastnil voleb, László Tókésimu (Výsledky voleb do Evropského parlamentu 2007, mapa č. 1).

Mapa č. 1. Teritoriální rozložení sil politických stran ve volbách do EP, 25. 11. 2007

Zdroj: (<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/r/romania/romania-european-parliament-election-2007.html>)

4. Závěr: konsekvence voleb a referenda pro politickou scénu

Neúspěch referenda o reformě volebního systému byl zapříčiněn nedostatečnou motivací občanů přijít k volebním urnám. Volební výsledek ukazuje poměrně jasnou převahu podporovatelů změny volebního systému, která je prezentována jako možnost omezení korupce, a tím i nápravy politické kultury, se kterou jsou voliči obecně velmi nespokojení, což se odráží i ve výsledcích parlamentních voleb.

Volební kampaň pro volby do EP byla poměrně nevýrazná, bez angažmá známějších osobností i větší alokace finančních prostředků. Celkově volby proběhly s minimálním zájmem obyvatel i politických elit. U politických stran lze najít několik důvodů. Příští volby do EP jsou naplánovány na rok 2009, což značně ubírá kandidátům i stranám na motivaci se angažovat. Strany se většinou chtěly koncentrovat na důležitější volby, které je velmi brzy čekají. Během následujících dvou let se totiž mají konat čtyři volby, do místních zastupitelstev na přelomu jara a léta 2008, parlamentní volby v létě 2008, nové evropské volby v květnu 2009 a prezidentské volby na podzim 2009.

Celkově výsledek voleb do EP přinesl největší zklamání PNL, která aspirovala na mnohem vyšší počet mandátů. Její touha uspět měla být též zadostiučiněním vůči PDL, která se v lednu 2007 od PNL odštěpila. PDL však získala poměrně slušný výsledek

v prvních volbách, kterých se účastnila jako samostatná strana. Jako dalšího poraženého je možné jednoznačně definovat stranu PRM, která poprvé od voleb roku 1990 nezískala žádný mandát. Přestože PD jasně vyhrála volby, její možnosti jsou pro další vývoj značně omezené. Zůstala prakticky osamocena, což značí jistou nevýhodu při vytváření volebních aliancí či jiné spolupráci při nadcházejících lokálních volbách.

Použité zdroje:

- Čaloud, D., Havlík, V., Šedo, J. (2004): Listinné poměrné volební systémy. In: Chytilík, R., Šedo, J.: Volební systémy, MPÚ, p. 104–142.
- Dix, H. (2007a): The Romanian government postponed the European Elections, Konrad-Adenauer- Stiftung, (on-line text: http://www.kas.de/proj/home/pub/29/1/year-2007/dokument_id-10428/index.html)
- Dix, H. (2007b): Rumäniens erste EP- Wahlen: Demokratische Partei gewinnt, Konrad-Adenauer-Stiftung, (on-line text: http://www.kas.de/proj/home/pub/29/1/year-2007/dokument_id-12538/index.html)
- Dumitrescu, A. (2007): Back to the people, (on-line text: <http://blogs.tol.org/romania/2007/11/13/back-to-the-people/>)
- Grigoras, A. (2008): ROMANIA: Uninominal Voting Bill Finally Passed by Chamber of Deputies, (on-line text: <http://www.seeurope.net/?q=node/14796>)
- Hanley, S. (2008): Romania's election law: Everything you always wanted to know, (on-line text: <http://drseansdiary.blogspot.com/search/label/electoral%20reform>)
- Chiriac, M. (2007): Romania: Who cares about Politics?, Balkan Investigative Reporting Network, (on-line text: <http://www.birn.eu.com/en/114/10/6581/>)
- Nitoi, A. M. (2007): Romania will opt for a new voting system that will see people vote for their local candidates: but do the parties really want change?, (on-line text: http://www.thediplomat.ro/reports_0707_1.php)
- Public Opinion Barometer (2006), Open Society Found – Soros foundation Romania, (http://www.osf.ro/en/comunicate_detaliu.php?comunicat=18)
- Reprezentatilor Romaniei in Parlamentul European i Referendumul national privind introducerea votului uninominal, 21. 11. 2007, New York Magazin, (on-line text: http://www.nymagazin.com/pdf/nr545_Eveniment_comunitar.pdf)
- Romania Leaders Push for Electoral Reform, 24. 10. 2007, BIRN, (on-line text: <http://www.birn.eu.com/en/109/15/5382/>)
- Sistemele Fata-n Fata, (<http://www.basescu.ro/sistemele-fata-n-fata>)
- Výzkum Eurobarometr: European social reality, listopad–prosinec 2006, (on-line text: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_273_fiche_ro.pdf)

Volební výsledky a legislativa:

- Constitution of Romania 1991, (http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_2&par1=3#t3c1s1a62)
- Law on the Elections for the Chamber of Deputies and the Senate, 373/2004, (on-line text: http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/RO/law_senate.pdf/download)
- Lege privind organizarea si desfasurarea aregolirol pentru Parlamentul European, Nr. 28/16.I.2007, on-line text: (<http://www.glin.gov/download.action?fulltextId=159658&documentId=191681>)
- Výsledky prezidentských voleb 2004: Biroul Electoral Central, (http://www.bec2004.ro/documente/P2_BEC.pdf)
- Výsledky referenda o odvolání prezidenta 2007: Biroul Electoral Central, (http://www.becreferendum2007.ro/document3/refer_judete.pdf)
- Výsledky referenda o změně volebního systému 2007: Biroul Electoral Central, (<http://www.becreferendum2007vu.ro/rezultate.html>)
- Výsledky voleb do Evropského parlamentu 2007: Biroul Electoral Central, (<http://www.bec2007pe.ro/rezultate.html>), aktuální k 1. 12. 2007, (<http://>)

www.electoralgeography.com/new/en/countries/r/romania/romania-european-parliament-election-2007.html)

Zdroje (s výjimkou oficiálních výsledků voleb do EP 2007 podle Centrální volební komise)
aktuální ke 12. 4. 2008.